

संपादकीय....

आम्ही अडगेची राहू.

यात जितका दोष व्यवस्थेचा तितकाच शैक्षणिक व्याख्याने झोडणाऱ्या, पुस्तकांच्या कंत्राटावर डोळा असणाऱ्या, सरकारी समित्यांमध्ये मान मिळवणाऱ्या शिक्षणतज्ज्ञांची गेले तीन दिवस 'लोकसत्ता'ने अभ्यासक्रम बदलाच्या प्रस्तावाबाबत विस्तृत वृत्तांत प्रसूत केले. निवडणुकीच्या साठमारीत मग्र असलेल्या राज्यातील राजकीय पक्षांस त्यावर भाष्य करण्यास वेळ नाही. तथापि हा विषय राजकारण्यांवर सोडून 'हलक्यात घ्यावा' (हे नवे 'हिंदा' लेले मराठी) असा नसल्याने त्यावर भाष्य आवश्यक ठरते. याचे कारण नवा, आदर्श, संस्कारक्षम अभ्यासक्रम राज्यभर लागू करण्याचे श्रेय घेण्याच्या नादात आचारसंहितेच्या आदल्या दिवशी नव्या अभ्यासक्रम आराखड्याचा अंतिम मसुदा जाहीर करण्यात आला. सरकारच्या लेखी महामंडळावर कोणाची तरी वर्णी लावणे आणि पुढची पिढी घडवेले/बिघडवेले असा अभ्यासक्रम या दोन्हीचे मोल एकच! हा नवा मसुदा पाहिल्यास सक्षम मनुष्यबळाच्या रूपाने या देशाची 'नालंदा' पासूनची शैक्षणिक परंपरा पुढे जाण्याएवजी शिक्षण विभागाने मुख्यभागाची परंपरा राखल्याचा विश्वास नक्की मिळतो. अभ्यासक्रम आराखडा हा खरेत तर अत्यंत शिस्तबद्ध, नेमका आणि देशाची, जगाची भविष्याची गरज लक्षात घेऊन रचलेला दस्तावेज असणे अपेक्षित आहे. मात्र, या तीनही मुद्द्यांचा अभाव या आराखड्यात दिसतो. अभ्यासक्रमात काय असावे, मुलांना नेमके काय शिकवावे, त्याचा स्तर कोणता असावा, त्यातून काय साध्य होण अपेक्षित आहे, त्याबरहुकूम अभ्यास साहित्य कसे निर्माण करावे या मूलभूत बाबी तोंडी लावण्यापुरत्या आणि फुकाची बौद्धिके

या आराखड्यात सदब्ल आहेत. हिन्याच्या अपेक्षने एखादे आकर्षक वेणुन उघडावे आणि आत गारगोटी असावी तसेच हे. या देशातील, जगातील यापूर्वीच्या शिक्षण धोरणकर्त्यांनी तयार केलेली रचना मोडीत काढण्याची महत्वाकांक्षा बाळगून देशभरात नवे शिक्षण धोरण लागू करण्यात आले. आपल्या परिसरात बोलली, वाचली जाणारी भाषा, जगात सर्वाधिक पातळीवर मान्यता पावलेली इंग्रजी भाषा आणि अजून एखाद्या स्थळ, काळातील ज्ञानाची कवाडे खुली ह्वाहीत यासाठी तिसरी एखादी अतिरिक्त भाषा अशी भाषा रचना, जगण्यासाठी अत्यावश्यक असणारी आकडेमोड शिकवणारे, तरक्सुसंगत विचार, प्रश्न सोडवण्याची कुवत निर्माण करणारे गणित, भोवतालच्या घटनांची सुसंगती लावून त्याचे मूळ शोधण्यासाठी प्रवृत्त करणारे विज्ञान, भोवताल, तेथील परिस्थिती, हवा, माती यांचे भान वाढवणारा भूगोल, सामाजिक भान निर्माण करणारा आणि चुका टाळण्याची शिकवण देणारा इतिहास, कायदे, प्रशासन, व्यवस्था याची ओळख करून देणारे नागरिक शास्त्र आणि आर्थिक साक्षरतेचा पाया रचण्यासाठीचे अर्थशास्त्र हे किमान आवश्यक विषय वयाच्या सोळाच्या किंवा सतराच्या वर्षांच्या टप्प्यापर्यंत मुलांना कळणे हे त्यांच्या भविष्यासाठी आवश्यक आहे. असा विचार पूर्वीच्या धोरणकर्त्यांनी मांडला. नवा अभ्यासक्रम तयार करताना पूर्वीप्रमाणे प्रचलित विषयांचे बंधन झुगारणे समितीला शक्य झाले नाही. ते झुगारणे व्यवहार्यही ठरले नसते. मात्र ते इतके अधिक करकचून बांधले गेले की तिसरी भाषा निवडण्याचीही मुभा वगळून हिंदीही बंधनकारक करण्यात आली. त्यामागे 'एक देश, एक निवडणक' प्रमाणे

‘एक देश, एक भाषा’ हाच विचार दिसतो. त्याच्या जोडीने वेगळेपण ठसवण्यासाठी नव्या विषयांची चळत मांडण्यात आली खरी. ते विषय आकर्षक. मात्र, त्यांची आवश्यकता किंती याचा विचार शून्य. नववीच्या विद्यार्थ्यासाठी समाजातील महत्वाच्या व्यक्ती असा स्वतंत्र विषय बंधनकारक आहे. मग इतिहासात वेगळे काय असते? परंतु इतिहासातील नेहरूंची कर्तव्यागारी जाचू लागल्यामुळे पाठ्यपुस्तकांतून ती हल्ळूवल्लू कमी करण्यात आली. पर्यावरण, जलसुरक्षा असे विषय विज्ञानात, भूगोलात होतेच. नळ दुरुस्ती करण्यासाठी भौतिकशास्त्राचा पाया किंवा सुतारकामासाठी भूमिती कळणे गरजेचे असते. पण या मूलभूत विषयांचे तास कमी आणि अतिरिक्त विषय मात्र वरेमाप. त्याचे कारण काय? थोडक्यात लिहिता येते कारण हात वळतो परंतु वाचता येत नाही ही स्थिती भविष्यकालीन धोक्याची चाहूल देणारी आहे. मुळात शिकणे महत्वाचे की सत्ताधार्यांना हवे तेव्हा, हवे तितकेच शिकवता येणे महत्वाचे? हा प्रश्न पडण्याचे आणखी एक कारण म्हणजे बदललेले शैक्षणिक वेळापत्रक. उन्हाळी सुट्टीत शाळा-सुटी-शाळा हे बिनडोकपणाचे आहे. असे बिनडोकी प्रस्ताव या धोरणात विपुल. त्यात शिक्षणमंत्री दीपक केसरकर यांचा हात किंती आणि त्यांच्या कार्यालयाचे खरे नियंत्रण असण्यांची ‘साठे’ मारी किंती हा खरा यातील कळीचा मुद्दा. खरे तर अशैक्षणिक गोर्टीचा सोस, प्रसिद्धी हव्यासासाठी चकचकीत घोषणा करण्याचे व्यसन शिक्षणाच्या मुळावर किंती उठणारे आहे याची अनेक उदाहरणे गेल्या दोन वर्षांत सहजी देता येतील. पाठ्यपुस्तकालाच वहांची पाने जोडण्याने नेमके कोणते शैक्षणिक हित साध्य झाले, किंती गुणवत्ता वाढली याचे उत्तर विभागाकडे नाही. मात्र अनेक दिवस प्रशासन या निर्णयाची पाठराखण करण्यात आणि शिक्षक नाइलाजाने का होईना आदेश पूर्ण करण्यात गुंतले. एकसमान गणवेश आणि त्याची केंद्रीय खरेदी हा आणखी एक असा निर्णय. त्यासाठी खर्ची घातलेल्या वेळात शिक्षकांना वर्गात उपस्थित राहून शिकवता आले असते तर एखादे आकडेमोडे न येणारे मूळ गणितावर प्रेम करू लागले असते. हे असे होते कारण शिक्षण या मूळ मुद्द्याशी फारकत घेण्याच्या वर्तणुकीचे मूळ हे त्याच्या विभाग रचनेत आहे. पूर्वी शिक्षण संचालनालाय या प्रशासकीय यंत्रणेतील संचालक पदांवरील अधिकारी हे शिक्षण क्षेत्रातील असायचे किंवा स्वेच्छेने शिक्षण विभागातील काम पत्करलेले गटशिक्षण अधिकारी पदापासून पदोन्नतीने संचालक पदापर्यंत पोहोचलेले असायचे. व्यवस्थेतील चहाड पाखऱ्यान बाजूला काढल्यावर उत्तात तेवढे व्यवस्थेचे पोषण करणारे अधिकारी या विभागातही होते. अजूनही आहेत. विभागात अगदी तळातील पदापासून मुरत मुरत वरैष पदापर्यंत पोहोचलेल्या या अधिकार्यांत शिक्षण, समाज आणि राज्याची गरज यांबाबत एक किमान जाण असते. मात्र, आता महत्वाच्या संचालक पदांवर आयएस असतात. त्यांच्यासाठी हे खाते म्हणजे ‘साइड पोस्टिंग.’ म्हणून अनेकजण केवळ नाइलाज म्हणून या विभागाचे पद पत्करतात. पण एखाद्या जिल्हात चमकदार कामगिरी केलेल्या वा नावाजलेल्या अधिकार्यांना शालेय शिक्षण विभागाची घडी नीट बसवता आलेली नाही. त्याचे कारण हा अधिकारी वर्ग शैक्षणिक विषयांकडे केवळ प्रशासकीय नजरेतून पाहतो. म्हणून अनुभवातून आलेले ताशीव शहाणेपण विरुद्ध वरचे पद असा संघर्ष विभागात सातत्याने पहायला मिळतो. त्यामुळे भल्या रात्री दीड-दोन वाजता मंत्रांनी घेतलेल्या बैठकामध्ये मुलांची शैक्षणिक स्थिती काय यापेक्षा आमदारांनी पत्रातून केलेली मागणी कोणती, पोषण आहारात खीर द्यावी की अंडे आणि केंद्राच्या उपक्रमांसाठीचा प्रतिसाद अधिकाधिक छायाचित्रांमध्ये कसा परिवर्तित होईल याच्याच चर्चा झडतात.

पोलिसदादा, समाजविधातक कृत्यांना लगाम लावाहो... !

दि.२१ ऑक्टोबर १९५९ रोजी लडाख येथे चीनच्या सैनिकासोबत लढतांना केंद्रीय राखीव दलाच्या दहा जवानांना प्राणाची आहुती दिली होती. त्यानंतरपासून २१ ऑक्टोबर हप्ते पोलिस हुतात्मा दिन म्हणून साजरा केला जातो. वर्षभरात जवान देशात आणि राज्यात शहीद झाले अशा जवानांना यांची दिवशी श्रद्धांजली वाहिली जाते. श्री कृष्णकुमार आनंदी-गोविंद निकोडे गुरुर्जींचा हा ज्ञानवर्धक लेख अभ्यासा.... संपादक

पोलीस स्मृतिदिन दरवर्षी २१ ऑक्टोबर रोजी साजारा केले जातो. हा दिवस भारत देशाची सुरक्षा आणि नागरिकांचे रक्षण करताना शहीद झालेल्या पोलीस अधिकाऱ्यांना श्रद्धांजली अर्पण करण्यासाठी समर्पित आहे. सन १९५९ साली लडाखाच्या हिंदू-चीन सीमेवर चीनी सैनिकांनी भारतीय पोलिसांवर केलेल्या हल्ल्यात १० भारतीय पोलीस शहीद झाले होते. त्यांच्या बलिदानाच्या स्मरणार्थ हा दिवस पाळला जातो. या दिवशी देशभरात पोलीस दलातफे विविध कार्यक्रमांचे आयोजन केले जाते. शहीद पोलीस जवानांना आदरांजली वाहून त्यांच्या कुटुंबीयांना सन्मानित केला जाते. पोलीस दल देशाच्या अंतर्गत सुरक्षासाठी अहोरात्र कार्यरक्षण असतात आणि त्यांचे योगदान समाजासाठी अतिशय महत्वाचे आहे. पोलीस स्मृतिदिनाच्या निमित्ताने त्यांच्या त्यागाची आणि देशासाठी दिलेल्या संवेची आठवण करून दिली जाते. हा दिवस पोलीस दलातील अधिकारी आणि जवानांच्या कर्तव्यदक्षतेचा सन्मान करण्याचा दिवस आहे, ज्यांनी आपल्या जीवनाची आहुती देऊन देशवासीयांचे रक्षण केले. आता गरज आहे, ती अल्पवयीन मुर्लींच्या

बलात्कारान्ना लगाम घालण्याची, हे फार मोठे आव्हान आपलीस हुतात्मा दिन- देशाची अखंडता आणि एकात्मतेचे रक्षण करण्यासाठी, कधी नक्षल्यांविरोधात तर कधी समाजविधात कृत्य करण्यार्थाविरोधात कारवाई करताना, कर्तव्यात कसून करता वीरमरण प्राप्त झालेल्या पोलीस जवानांची आठवण मनात तेवत ठेऊन श्रद्धांजली वाहण्यासाठी देशभरात हा दिव पोलीस हुतात्मा दिन म्हणून पाळळा जातो. देशाची अखंडता आणि एकात्मतेचे रक्षण करण्यासाठी, कधी नक्षल्यांविरोधात तर कधी समाजविधातक कृत्य करण्यार्थाविरोधात कारवाई करताना कर्तव्यात कसूर न करता वीरमरण प्राप्त झालेल्या पोलीस जवानांना आठवण मनात तेवत ठेऊन श्रद्धांजली वाहण्यासाठी देशभरात हा दिवस पोलीस हुतात्मा दिन म्हणून पाळळा जातो. देशासाठी आपले कर्तव्य बजावताना आपल्या प्राणांची आहुती देणाऱ्या १० पोलिसांचे स्मरण ठेवण्यासाठी आणि त्यांचा सन्मान करण्यासाठी दरवर्षी २१ ऑक्टोबर रोजी पोलिस स्मृतिदिन साजरा केला जातो.

दिनांक २१ ऑक्टोबर १९५९ रोजी लडाख येथे चीनच्या सैनिकासोबत लढतांना केंद्रीय राखीव दलाच्या दहा जवानांना प्राणाची आहुती दिली होती. त्यानंतरपासून २१ ऑक्टोबर पोलिस हुतात्मा दिन म्हणून साजरा केला जातो. वर्षभरात जगाव देशात आणि राज्यात शहीद झाले अशा जवानांना यांचे दिवशी श्रद्धांजलीही वाहिली जाते. जिल्हाच्या मुख्यालयामध्ये या निमित्ताने शहीद पोलिसांना अभिवादन करण्यात येते यासोबतच विविध उपक्रमाचे आयोजनही करण्यात येते.

सन २०१८मध्ये पोलिस स्मृतिदिनानिमित्त पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी नवी दिल्लीमध्ये पहिल्याच राष्ट्रीय पोलिस स्मारकाचे उद्घाटन केले. त्यांनी पोलिस दलांना आणि त्यांच्या कुटुंबियांना अभिवादन केले आणि देशातील लोकांना पोलिस म्यूझियम भेट देण्याचे आवाहन केले. आज राष्ट्रीय पोलिस मेमोरियलने सन १९४७ नंतरपासून आपल्या प्राणांची आहुती देणाऱ्या सर्व केंद्रीय आणि राज्य पोलिस दलाच्या ३४,८४४ पोलिस कर्मचाऱ्यांचे स्मरण केले जाते. महाराष्ट्र पोलिसांकडूनही अभिवादन कार्यक्रम आयोजित केला जाते. आपले कर्तव्य पार पाडत असताना देशासाठी प्राण गमावलेल्या हुतात्यांना पोलीस स्मृतिदिनानिमित्त महाराष्ट्र पोलीस दलाच्या वर्तीने आदरांजली वाहण्यात येते. हे राष्ट्र त्याचे बलिदान कर्थीच विसरणार नाही. असे म्हणत महाराष्ट्र पोलिसांकडून अभिवादन केले जाते. !!!। राष्ट्रीय पोलिस स्मृतिदिनानिमित्त समस्त शहीद जवानांना सॅल्यूट SSS... जय हिंद! जय जवान!! जय किसान !!! !!!।

5

- सकलन व सुलेखन -
श्री कृष्णकुमार आनंदी-गोविंदा निकोडे गुरुजी
(—१९७९—)

जे एक शतकारपुत्र
वंद. राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज चौक, रामनगर वॉर्ड,
गडचिरोली, जि. गडचिरोली.
फक्त व्हॉट्सप- ९४२३७१४८८३.

साम्यवादी चीनची ६५ वर्षे

चीनसारख्या आशियातील एका अवाढव्य देशात माकर्सवादी क्रांति
झाल्याबाबोर अमेरिकादी भांडवलदारी राष्ट्रांचा चीनकडे बघण्याच
टृष्णिकोन बदलला. माओनंतर डेंग यांची कारकीर्द गजली. १४ मार्च
२०१३ रोजी जिनपिंग चीनचे राष्ट्राध्यक्ष झाले आणि जगासमोर नव
चीन यायला लागला. विसाव्या शतकाच्या बरोबर मध्यावर म्हणजे
१९८५ मध्ये दुसरे महायुद्ध संपले. जाता जाता या महायुद्धाने जगाग
राजकारण आमूलाग्र बदलले. यातील एक महत्वाची घटना म्हणजे
आॅगस्ट १९८५ मध्ये हिरोशिमा आणि नागासाकी या दोन जपानी
शहरांवर अणुबॉम्ब टाकले आणि जगाला अणुशक्ती किंती संहरावक
असू शकते, याची जाणीव करून दिली. याच्या बरोबरीने आपि
खास करून आशियाच्या संदर्भात दोन महत्वाच्या घटना घडल्याच
एक म्हणजे १५ आॅगस्ट १९८७ मध्ये भारताला मिळालेले स्वातंत्र्य
आणि दुसरी घटना म्हणजे १ ऑक्टोबर १९८९ रोजी जगाच्या
नकाशावर उदयास आलेला साम्यवादी चीन. यातील ‘साम्यवादी’
हा शब्द फार महत्वाचा आहे. याचे कारण म्हणजे १९८५ मध्ये दुसरे
महायुद्ध जरी संपले तरी एका बाजूला अमेरिकाप्रणित भांडवलशाही
राष्ट्रे आणि दुसरीकडे सोव्हिएत युनियनप्रणित साम्यवादी राष्ट्रे
याच्यात शीतयुद्ध सुरु झाल. या शीतयुद्धात आशियात चीन
अवाढव्य देश साम्यवादी देशांच्या गटात सामील झाला. भारताच्या

व चीनबद्दल विशेष काळजी घ्यावी लागते. आज भारताने जरी चीनशी संबंध ठेवलेले असले, तरी भारताला याची पूर्ण जाणीव आहे की आशियाच्या राजकारणात त्याची स्पर्धा अंतिमतः चीनशीच आहे. याची जाणीव चीनलासुद्धा आहे. म्हणून भारताला सयुक्त राष्ट्रसंघाच्या सुरक्षा समितीचे कायम सभासदत्व मिळू नये म्हणून चीन प्रयत्न करत असतो.

जर चीनला फक्त दक्षिण आशिया मध्य आशिया आणि पश्चिम

जे यांनाला कृत दाखण आरावा, मध्य आरावा आण पावऱ्या
आशियातून स्वतःच्या प्रभावक्षेत्राचा विकास करायचा असता,
तर अमेरिका व युरोप यांनी याची फारशी दखल घेतली नसती.
मात्र चीनने दक्षिण चीन समुद्रातून सागरी मार्गावर हक्क संगायला
सुरुवात केलेली आहे. त्याचप्रमाणे चीनने स्वतःच्या नौसेनेचे
मोठ्या प्रमाणात आधुनिकीकरण केले आहे, करत आहे. चीनच्या
हे लक्षात आलेले आहे की त्याचा समुद्रमार्ग होत असलेला व्यापार
तितकासा सुरक्षित नाही. म्हणून चीन आता दक्षिण चीन समुद्रात
आक्रमक झाला आहे. याचा थेट परिणाम अमेरिकेवर आणि म्हणूनच
युरोपवर होणार आहे. यामुळे अमेरिका आणि युरोप चीनबद्दल
सांशंक असतात. भारताने या बदलांचा फायदा घेत चीनविरोधी
आघाड्यांमध्ये मनापासून सामील झाले पाहिजे. भारत-चीनच्या
संदर्भात निर्माण झालेली स्थिती अभूतपूर्व आहे. एकाच खंडात

संदर्भात आज पंचाहतरी साजरा करत असलेल्या चीनचे आगव महत्त्व आहे. भारत आणि चीनची सुरुवातीला अनेक वर्षे मैत्री होती पंडित नेहरूंच्या काळात तर सुरुवातीला 'चिनी हिंदी भाई भाई'च नारे दुमदुमले होते. नंतर या दोन देशांत सीमाप्रश्नावरून वाद झाला आणि शेवटी ॲकटोबर १९६२ मध्ये चीनने भारतावर अचानवक हल्ला केला. तेव्हापासून चीन आणि भारत यांच्या संबंधांत जबरदस्त चढउतार होत असतात. या पार्श्वभूमीवर आता ७५ वर्षांच्या झालेल्या चीनचा विचार करायचा आहे. वर उल्लेख केल्याप्रमाणे विसाव्य शतकाच्या सुरुवातीला जगभर बदलाचे वारे वाहायला लागले. त वारे चीनमध्ये डॉ. सन यत् सन (१८६६-१९२५) यांच्या रूपाना दाखल झाले. डॉ. सन यत् सन यांच्या प्रयत्नांनी इ.स. १९११ साली चीनमधील साम्राज्यशाही संपली व 'प्रजासत्ताक चीन' च उदय झाला. त्यानंतर दहा वर्षांनी म्हणजे इ.स. १९२१ साली 'चायनीज कम्युनिस्ट पार्टी'ची स्थापना झाली. साम्राज्यशाही अवशेष पूर्णपणे संपवण्यासाठी डॉ. सन यांनी सोहिएत युनियनशे

त्या देशांना चीन कर्ज देईल. हा प्रकल्प पाकव्यास काश्मीरमध्ये जात असल्यामुळे भारताने सुरुवातीपासून बीआरआयला विरोक्ती केलेला आहे. बीआरआयच्या मागे चीनची महत्त्वाकांक्षा लपवणी राहिली नव्हती. त्यामुळे सुरुवातीचा थोडा काळ गेल्यावर अनेक देशांनी तसेच अभ्यासकानी या प्रकल्पाबद्दल आक्षेप घ्यायल. सुरुवात केली. नंतर करोनाचा कहर सुरु झाला होता तेव्हासुरु यामगे चीनचाच हात आहे वौरे आरोप होत होते, अजूनही हा असतात. चीनच्या संदर्भात भारताला सतत जागरुक राहावे लागला. एक महासत्ता म्हणून अमेरिका व युरोपेला चीनचा त्रास होतो व्यापारी युद्धात. भारताला मात्र शेजारी चीनच्या विस्तारवादाचा अष्टौप्रहर सामना करावा लागतो. याची सुरुवात ऑक्टोबर १९६२ साली चीनने भारतावर लादलेल्या युद्धापासून झाली आएकविसाच्या शतकातसुद्धा यात खंड पडलेला नाही. जून २०१५ मध्ये डोकलाममधील ताण आणि नंतर लडाखमधील गलवांग खोर्यातील खडाखडी, ही याची ताजी उदाहरण. म्हणून भारतात

दोन मोठे, प्रचंड लोकसंख्या असलेले देश; दोन प्राचीन संस्कृती, दोन अपवर्त्तनारी देश आणि असे दोन शेजारी ज्यांच्यात गेले अनेक दशकं सीमावाद सुरु आहे. हा भूगोल तसेच इतिहास कोणीही बदलू शकणार नाही. यांना सोबत घेतच पुढची वाट्याल करावी लागणार आहे. म्हणूनच भारताला चीनवर सतत नजर ठेवणे गरजेचे आहे. आजच्या चीनचे नेतृत्व शिनपिंग यांच्यासारखा महत्वाकांक्षी नेता करत आहे. ते सतत स्वतःची सत्ता वाढवण्याचे प्रयत्न करत असतात. आजही चीनमध्ये विरोधी पक्षांना स्थान नाही. नागरिकांना सरकारवर टीका करण्याचा अधिकार नाही. दुसरीकडे चीनमध्ये भ्रष्टाचाराने कळस गाठला आहे. चीनमधील आजच्या तरुण पिढीला अमेरिकेसारखी जीवनपद्धत व्ही आहे. ही अस्वस्थता तिथल्या समाजमाध्यमावर व्यक्त होत असते. चीनने ज्याप्रकारे हाँगकाँगचे उदारमतवादी संस्कृतीवर वरवंटा फिरवला ते अनेकांना आवडलेले नाही. त्याचेसुद्धा पडसाद उमटत असतातच. या सर्वांचा चिनी राज्यकर्त्त्यांना सामना करावा लागत आहे.

